

11^η διάλεξη

Εισαγωγή στη διπλωματική του Βυζαντίου

- **Διπλωματική:** βοηθητική επιστήμη της ιστορίας, αντικείμενό της η κριτική μελέτη των εγγράφων ως ιστορικών πηγών.
- **Έγγραφο:** κάθε γραπτή δήλωση με περιεχόμενο νομικής φύσης. Τα έγγραφα διπλώνονταν για να σφραγιστούν και να εξασφαλιστεί η μυστικότητά τους ή να βεβαιωθεί η γνησιότητά τους: έτσι ονομάστηκαν **διπλώματα**.
- Τα έγγραφα, ανάλογα με την ταυτότητα του απολύοντος, διακρίνονται σε **δημόσια** και **ιδιωτικά**. **Δημόσια:** έγγραφα νομικού, διοικητικού, δικαστικού, διπλωματικού και προνομιακού περιεχομένου. Είναι έγγραφα που εκδίδονται από δημόσιες αρχές και περιέχουν νόμους, διαταγές, δικαστικές αποφάσεις, συνθήκες, προνόμια, δωρεές κτλπ. **Ιδιωτικά:** γραπτές ανακοινώσεις ανθρώπων που είτε δεν έχουν κάποιο δημόσιο αξίωμα είτε δεν μιλούν εξ ονόματος της αρχής που εκπροσωπούν κατά τη σύνταξη αυτών των εγγράφων. Είναι πράξεις ιδιωτικού δικαίου.
- Τα δημόσια βυζαντινά έγγραφα διακρίνονται σε **πολιτικά** και **εκκλησιαστικά**.
- **Πολιτικά:** αυτοκρατορικά, σεβαστοκρατορικά, δεσποτικά, υπαλληλικά.
- **Εκκλησιαστικά:** πατριαρχικά, συνοδικά, επισκοπικά, πρωτάτου, ηγουμενικά.
- Τα βυζαντινά αυτοκρατορικά έγγραφα διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: α). νομοθετικού περιεχομένου, β). έγγραφα με αποφάσεις του αυτοκράτορα για συγκεκριμένες νομικές περιπτώσεις, γ). έγγραφα εξωτερικής πολιτικής, δ). έγγραφα διοικητικής φύσης, ε). προνομιακά έγγραφα (χρυσόβουλλος λόγος, χρυσόβουλλο σιγίλλιο, χρυσόβουλλος ορισμός). Διαφορά λόγου από σιγίλλιο: το σιγίλλιο περιλαμβάνει μικρότερης κλίμακας προνόμια.
- Οι Βυζαντινοί δεν έκαναν αυστηρές διακρίσεις ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες των εγγράφων.
- Απαραίτητη προϋπόθεση για την εξέταση των εγγράφων είναι η ύπαρξη πρωτότυπων εγγράφων. **Πρωτότυπο έγγραφο:** γνήσιο, πλήρες και έτοιμο προς απόλυση έγγραφο. Μεγάλος αριθμός πρωτότυπων εγγράφων σώζεται μόνο από την υστεροβυζαντινή περίοδο. Η ύπαρξη αντιγράφων αντί πρωτότυπων δυσκολεύει σημαντικά τη διπλωματική έρευνα, γιατί τα αντίγραφα δεν είναι μορφολογικά πιστά στα πρωτότυπα (οι αντιγραφείς ενδιαφέρονταν για το περιεχόμενο και όχι για την τήρηση της μορφής).

- Αντίγραφα: διακρίνονται σε **απομιμήσεις** (= πιστά αντίγραφα) και **απλά αντίγραφα** (= αποδίδουν το περιεχόμενο, δεν τηρούν όμως όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του πρωτοτύπου). Συχνά σώζονται λάθη και φραστικά σφάλματα, ιδιαίτερα όταν έχουμε να κάνουμε με αντίγραφα αντιγράφων.
- Κάτοχοι εγγράφων: προκειμένου να είναι εξασφαλισμένοι σε περίπτωση απώλειας των πρωτοτύπων εγγράφων, τα αντέγραφαν σε ειδικό βιβλίο που αποκαλούνταν **κοντάκιον**.
- Πρώιμη και μέση βυζαντινή περίοδος: γραφική ύλη για τα αυτοκρατορικά έγγραφα ο πάπυρος και η περγαμινή χρησιμοποιούνταν σε ήσσονος σημασίας έγγραφα.
- Χρυσόβουλλα έγγραφα: συνοδεύονταν από χρυσή βούλλα (διατήρηση μυστικότητας, μέσο επικύρωσης της γνησιότητας). Η χρυσή βούλλα επίσης αντιπροσώπευε τη μεγαλοπρέπεια της βυζαντινής αυτοκρατορικής αρχής.
- Προστάγματα: χρησιμοποιούνταν κέρινες σφραγίδες για να ασφαλιστούν. Οι σφραγίδες χρησίμευαν και για τον στολισμό των εγγράφων.
- Γλώσσα επισημότερων αυτοκρατορικών εγγράφων: λίαν επίσημη, από άποψη ύφους και γλώσσας.
- Προοίμια: χρησίμευαν για να αναδειχθεί ελεύθερα η ρητορική δεινότητα του γράφοντος. Προσέδιδαν μεγάλη σημασία στα προοίμια. Η συγγραφή τους συνήθως γινόταν από τους πλέον μορφωμένους κάθε εποχής, οι οποίοι ήθελαν μέσω ποικίλων εκφραστικών μέσων να προπαγανδίσουν το αυτοκρατορικό μεγαλείο.
- Κάθε έγγραφο διαιρείται α). στο κυρίως μέρος του εγγράφου (*κείμενον*), και β). στους εισαγωγικούς και καταληκτικούς τύπους, οι οποίοι άνοιγαν και έκλειναν το έγγραφο (*πρωτόκολλον και έσχατόκολλον*).
- Αυτοκρατορική γραμματεία: οργανωμένη αυτοκρατορική υπηρεσία, που αποστολή της ήταν η διατύπωση της αυτοκρατορικής βούλησης μέσα στα πάσης φύσεως έγγραφα. Αυτή υπέστη αλλαγές στην ονομασία και τη δομή της κατά τη διάρκεια των βυζαντινών αιώνων, αλλά βρισκόταν στην υπηρεσία του βυζαντινού αυτοκράτορα μέχρι και το τέλος της αυτοκρατορίας.
- Κοιαίστωρ: έργο του η επεξεργασία των νομοθετικής φύσεως ζητημάτων και οι συναφείς προς αυτά αιτήσεις ιδιωτών και αρχών.
- Μάγιστροι: το δεύτερο στοιχείο της αυτοκρατορικής γραμματείας. Αποστολή τους η εισήγηση στον αυτοκράτορα επί θεμάτων της αρμοδιότητάς τους.
- Άλλα στοιχεία γραμματείας: άσηκρήτις, ρεφενδάριοι, επί του κανικλείου κ.ά.